

Başvuru: 8 Aralık 2015

Revizyon: 28 Mart 2016

Kabul: 21 Nisan 2016

OnlineFirst: 30 Ağustos 2016

Copyright © 2016 • İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

tjs.istanbul.edu.tr

DOI 10.16917/sd.83301 • Haziran 2016 • 36(1) • 331–333

Kitap Değerlendirmesi

İkincil Modernleşme Çağında Bireyselleşen Emek İlişkileri ve Akademisyenler

Individualized Labor Relations and Academic Labor in the Secondary Modernization Age

M. Fatih Karakaya¹

Ne Ders Olsa Veririz: Akademisyenin Vasıfsız İşçiye Dönüşümü

Aslı Vatansever – Meral Gezici Yalçın

İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, 268 sayfa

“Ne iş olsa yaparım...” Aslında bu ifade, bir beceri itirafından çok vasıfsızlığın ilanı olarak algılanır –ki henüz rastlanmamış istisnalar dışında da öyledir. Vasıf, bir dizi formel yahut informel eğitim yoluyla inşa edilen bir *habitus*’a gönderme yapıyorsa şayet, o eğitim güzergahında en fazla yol giden kişilerin, yani akademisyenlerin de en vasıflı kişiler olmalarını beklemekten daha tabii bir şey olamaz. Ancak bugünün Türkiye’sinde ve bilhassa kamu-dışı üniversitelerde istihdam edilen akademisyen (adayları) için durum biraz farklı bir hal aldı. Değişen bu vaziyeti, Aslıhan Vatansever ve Meral Gezici Yalçın yaptıkları çalışmada bir görüşmecinin ifadesinden hareketle “Ne Ders Olsa Veririz” ironik başlığı ile ele almaktalar.

Akademisyenin vasıfsız işçiye dönüşümünü hiçleşme süreci olarak niteleyen Vatansever ve Gezici Yalçın, bu hiçleşmeyi kavramsal çerçeveye oturtabilmek adına Guy Standing’in “prekarizasyon” ve Karl Polanyi’nin “hayali metalar” nosyonlarına başvurmaktadır. İngilizce “güvenilmez, istikrarsız, başkalarının keyfiyetine bağlı” gibi anlamlara gelen *precarious* kelimesi ile *proletarya* kavramlarını birleştiren Guy Standing, yakın zamanda Türkçeye de çevrilen kitabı *Prekarya*’da (2015) işçilerin Fordizm sonrası dönemde istihdam ilişkilerinin oldukça istikrarsız ve keyfekeder bir hal aldığı durumda içinde buldukları vaziyeti/

¹ İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ordu Cad. No: 196, Beyazıt Fatih 34459 İstanbul.
Eposta: zinderud@gmail.com

Atıf: Karakaya, F. (2016). İkincil modernleşme çağında bireyselleşen emek ilişkileri ve akademisyenler [*Ne ders olsa veririz: Akademisyenin vasıfsız işçiye dönüşümü* kitabının değerlendirmesi, A. Vatansever & M. Gezici Yalçın]. *Sosyoloji Dergisi*, 36, 331–333.

süreci kavramsallaştırmaktadır. Vatansever ve Gezici Yalçın, Standing’ın bu kavramının yalnızca toplumsal uzayda ekonomik, kültürel ve sosyal sermayeye erişimi güç olan kesimler için değil bu sermayelere sahip kişiler için de cari olduğunu ifade etmektedirler. Fordizm öncesi üretim ilişkilerinin dönüşümünü Adam Smith’in tasvirlerine dek uzatan Vatansever ve Gezici Yalçın, Henry Ford ve Frederick Winslow Taylor’ın düzenleyici müdahalelerine ve oradan da Fordizm sonrası esnetilmiş üretim ilişkilerine temas ederek bu hiçleşme sürecinin mekanizmalarını çözümlenmektedirler. Burada karşımıza çıkan ikinci önemli kavram, bilginin/bilimin de metalaşması gerçeğidir. Bilindiği gibi Karl Polanyi, önemli eseri *Büyük Dönüşüm*’de (2014) toprak, emek ve paranın metalaşmasını anlatırken aslında bu üçünün bizatihi/kendinde meta olmadıklarını; aksine toprağın tabiat, emeğin insan ve paranınsa itibarı bir değişim değeri standardı olduklarını ortaya koymuştu. Fakat bu üçünün kapitalizm içerisinde alınıp-satılır bir meta haline getirilmesi de bir vakıdır. İşte bizatihi/kendinde birer meta olmayan metalaş(tırıl)mış toprak, emek ve parayı tarif ederken Polanyi, her üçüne de içkin bu niteliği hatırlatmak adına “hayalî metalar” kavramını kullanmaktadır. Ancak 21. yüzyıl söz konusu olduğunda bu hayalî metalara bir yenisinin, bilginin/bilimin eklenebileceğini öne süren yaklaşımlar da mevcuttur (Jessop, 2009). Zira önceki nesillerin sundukları (yönlendirici, belirleyici, katkı sağlayıcı, eleştiriyi çağırıcı vs.) bilgi/bilim, bugünkü alınıp-satılan bilgi/bilimin içerisine (çoğunlukla) maliyetsiz bir şekilde soğurulmaktadır. Bu görüşe göre tamamen kamusal bir çıktı olan bilgi/bilim, patent ve telif hakları düzenlemeleri ile artık pazarın/piyasanın denetimine terk edilmiş durumdadır. Buna göre bir taraftan güvencesizleşen istihdam/üretim ilişkileri sonucu prekaryalaşması ve diğer yandan bilginin/bilimin kamunun yararına olmaktan çıkıp tröstleşmesi, Vatansever ve Gezici Yalçın’a akademisyenin vasıfsız işçiye dönüşme sürecinin çerçevesini sunmaktadır.

Ancak burada çerçeveyi tamamlayabilecek ve fakat eksik kalan iki noktaya daha dikkat çekmekte fayda var. Birincisi, bu değerlendirmenin başlığında da geçen ikinci/radikal modernleşme sürecinin, kurumsal bir bireyselleşme sürecini de beraberinde getirdiğine dikkat çeken Ulrich Beck’in “risk toplumu” (2011) kavramsallaştırmasının sağlayabileceği daha makro çerçevedir. İkincisi ise, Fordist dönem ile post-Fordist dönem arasındaki sürekliliğin en kuvvetli göstergelerinden olan George Ritzer’in McDonaldlaş(tırıl)ma (2014) kavramının üretim ilişkilerinin çözümlenmesine sağlayabileceği imkânlardır. Gerçekten de prekaryalaşma olgusu, kurumsallaşmış bireyselleşme hamlelerinin her geçen gün gündelik hayatın her yanına nüfuz ettiği ikinci modernleşme evresinin mahsulü risk toplumunda daha başka çözümlenme ve istihdam/çalışma ilişkileri ile gündelik hayatın diğer cepheleri arasındaki bağları daha iyi kavrama imkânı sunabilecektir. Öte yandan özellikle prekaryalaşmanın akademi dünyasındaki lokomotif olan kamu-dışı üniversitelerin işletme mantığını kavrayabilmek adına McDonaldlaş(tırıl)ma kavramı da benzer çözümlenme imkânları sunacaktır.

Kitabın ikinci bölümünde Türkiye’de kamu-dışı üniversitelerin ortaya çıkışları ve yasal mevzuatın buna dair düzenlemeleri ekseninde kurumsal manzarayı aktarmaya çalışan

Vatansever ve Gezici Yalçın, klasik kültürdeki “vakıf” kavram ve kurumunun çağrışımlarından uzak bir fotoğraf sunan bugünün vakıf (kamu-dışı) üniversitelerini “sözde vakıf üniversiteleri” olarak isimlendirmekteler. Üçüncü bölümde kamu-dışı üniversitelerinin Türk akademi kamusunda yaygınlaşma sürecinin beraberinde gerçekleşen düzenlemelerin, bilginin/bilimin metalaşma sürecinin kolaylaştırıcı bir etken olarak öne çıkışının altını çizen Vatansever ve Gezici Yalçın, bu metalaşma süreci sonucu oluşan akademik emeğin sömürsü olgusuna ve bu sömürünün bizzat sömürülen akademisyenler eliyle tevil edilme/meşrulaştır(ıl)ma mekanizmalarına da dikkat çekmekteler. Bu mekanizmalar içerisinde manevî tatminin ve adanmışlığın rolünün hakkını veren Vatansever ve Gezici Yalçın, ancak başrolü bilginin/bilimin hayalî meta niteliğini hatırlatır şekilde bilimle uğraşmanın nostaljik meta-dışı niteliğine sığınan mite vermektedir.

Verilen bu kuramsal ve kurumsal çerçeveye içerisine dördüncü bölümde, görüşmede buldukları akademinin çeşitli kademelerinde bulunan “sözde vakıf üniversiteleri” çalışanlarının öznel deneyimlerinden yola çıkarak bir manzara sunan Vatansever ve Gezici Yalçın, akademisyenin vasıfsız işçiye dönüşümünü, sözde vakıf üniversitelerinin hali pürmelalini, akademisyenlerin bu hiçleşmeye karşı getirdikleri kendini tevil ve meşrulaştırma mitlerini ve bir sınıf olamama halini söylem analizi yöntemiyle ortaya koydukları beşinci bölüm ile taçlandırmaktadırlar. Son olarak Pierre Bourdieu’nün *Homo Academicus* isimli çalışmasında (1990) kurumsallaşmış bir kültürel sermaye temelinde, bürokratik kariyeri ve güvenli bir işi garanti eden akademi ortamından büyük ölçüde eser kalmadığına dikkat çeken Vatansever ve Gezici Yalçın, yine Bourdieu’nün hiçbir meslek grubunun muhbirleri sevmediğini ancak aşınan çalışma şartları, piyasaya teslim olan akademi, metalaşan bilgi/bilim ve hiçleşen akademisyen söz konusu olduğunda muhbirliğe razı olduklarını ifade etmekteler (s. 255). Vasıfsız işçiye dönüşme yahut yine kendi ifadeleriyle söylersek hiçleşmeye, prekarylaşmaya ve öte yandan bu süreçlere karşı farkındalığa ket vuran meslekî algı ve statülerden kaynaklı tevil/meşrulaştırma olgusuna dikkat çeken Vatansever ve Gezici Yalçın, bu muhbirlik görevini layıkıyla yapmış addedilebilirler.

Kaynakça

- Beck, U. (2011). *Risk toplumu* (Ç. B. Doğan, Çev.). İstanbul: İthaki.
- Bourdieu, P. (1990). *Homo academicus* (P. Collier, Trans.). Cambridge: Polity Press.
- Jessop, B. (2009). Hayali bir meta olarak bilgi: Polanyici bir yaklaşımın katkıları ve sınırları. A. Buğra & K. Ağartan (Ed.), *21. yüzyılda Karl Polanyi’yi okumak* içinde (s. 163–186). İstanbul: İletişim.
- Polanyi, K. (2014). *Büyük dönüşüm* (A. Buğra, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Ritzer, G. (2014). *Toplumun Mcdonaldlaştırılması* (Ş. S. Kaya, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Standing, G. (2015). *Prekarya. Yeni tehlikeli sınıf* (E. Bulut, Çev.). İstanbul: İletişim.